

УДК: 311:339.137
JEL Classification: C 10; C 15; C 81
doi: 10.31767/nasoa.4.2019.02

М. Ю. ПОТАПОВА,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
e-mail: mary14@ukr.net,
ORCID: 0000-0002-9065-2752;

В. М. ТАЛАХ,

заступник начальника Управління
конкурентної та регіональної політики,
Антимонопольний комітет України,
e-mail: talakh@amcu.gov.ua,
ORCID: 0000-0001-5535-7734;

Л. О. ОПАНАСЕНКО,

в. о. директора, молодший науковий співробітник,
Центр комплексних досліджень
з питань антимонопольної політики,
e-mail: luyba_852@ukr.net,
ORCID: 0000-0003-3583-4585

Оцінювання стану конкуренції в Україні за результатами анкетування вітчизняних підприємств

Статтю присвячено дослідженню стану конкурентного середовища в Україні у 2018–2019 рр. Джерелом інформації є результати анкетування керівників підприємств, що проводиться щорічно Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики. Відповіді суб'єктів господарювання дозволили оцінити ступінь відчуженості конкуренції у підприємницькому середовищі, а також ефективність державної політики щодо конкуренції.

Ключові слова: конкуренція, опитування, конкурентне середовище, домінування, суб'єкти господарювання, респонденти.

М. Ю. ПОТАПОВА,

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры статистики,
Национальная академия статистики, учета и аудита;

В. Н. ТАЛАХ,

заместитель начальника Управления
конкурентной и региональной политики,
Антимонопольный комитет Украины;

Л. А. ОПАНАСЕНКО,

и. о. директора, младший научный сотрудник,
Центр комплексных исследований
по вопросам антимонопольной политики

Оценка состояния конкуренции в Украине по результатам анкетирования отечественных предприятий

Статья посвящена исследованию состояния конкурентной среды в Украине в 2018–2019 гг. Источником информации являются результаты анкетирования руководителей предприятий, которое проводится ежегодно Центром комплекс-

ных исследований по вопросам антимонопольной политики. Ответы субъектов хозяйствования дали возможность оценить степень осознанности конкуренции в предпринимательской среде, а также эффективность государственной политики, касающейся конкуренции.

Ключевые слова: конкуренция, опрос, конкурентная среда, доминирование, субъекты хозяйствования, респонденты.

M. POTAPOVA,

PhD (Economics),

*Associate Professor of the Department of Statistics,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit;*

V. TALAKH,

*Deputy Director of Competition and Regional Policy Office,
Antimonopoly Committee of Ukraine;*

L. OPANASENKO,

*Acting Director, Junior Research Fellow,
Centre of Complex Researches in Antimonopoly Policy*

Assessment of the State of Competition in Ukraine by the Results of a Survey of Domestic Enterprises

Formation and implementation of the state competition policy requires a clear understanding of the current state of the competitive environment, and the effectiveness of previous measures taken by the government.

The article studies the state of the competitive environment in Ukraine based on the results of a survey of business executives, conducted annually by the Centre of Complex Research in Antimonopoly Policy. Responses of the executives allow assessing the degree of competition in the business environment. The survey finds that in Ukraine domestic competition is more important than competition from foreign companies.

Although significant and moderate competition from domestic and foreign firms was felt by 73.5% and 35.3% of respondents, respectively, only 25.6% and 15.1% noted that competition resulted in lower prices and costs. Therefore, nowadays the most acute problem is not so much the presence of competition in domestic markets, but the effectiveness of competition policy.

The survey conducted a research of respondents' assessment of the level of dominance in the region using the method of the World Economic Forum.

A quarter of respondents said in 2019 that competition policy in their region was partially effective and stimulated competition in individual market segments.

The results of the study showed an improvement in the enterprises' evaluation of the effectiveness of the state competition policy, which includes, first of all, the activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

The analysis can be used in the development of competition policy documents.

Keywords: *competition, survey, competitive environment, domination, business entities, respondents.*

Постановка проблеми. Роль конкуренції у ринковій економіці важко переоцінити. Адже саме вона є тим чинником, який забезпечує ефективний розподіл ресурсів та їх найповніше використання, підтримує оптимальні ціни, стимулює науково-технічний прогрес. Формування та реалізація державної політики щодо захисту та розвитку конкуренції на товарних ринках України потребують чіткого уявлення про стан, проблеми та тенденції розвитку конкурентного середовища, ефективність державних заходів у цій сфері. Утім дані державних органів, а також наукові публікації, які відображають зазначені питання, наразі практично відсутні, що обумовлює актуальність досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомості щодо оцінки стану та тенденцій розвитку конкурентного середовища в Україні наведено у звітах Антимонопольного

комітету України (АМКУ) за 2017 р. [1, с. 15] та 2018 р. [2, с. 23–25]. Проте вони є дуже узагальненими і у зв'язку з часовими межами звітних періодів не відображають ситуацію 2019 року.

Оцінка певних характеристик стану конкуренції в Україні у 2019 р. міститься у Звіті про глобальну конкурентоспроможність Світового економічного форуму (СЕФ) [3, р. 572]. Але вона стосується лише трьох показників: спотворюючого впливу податків і субсидій на конкуренцію (104 місце у світовому рейтингу з 141, покращення порівняно з 2018 р. на 10 пунктів), масштабу ринкового домінування (89 місце, покращення на 21 пункт) та конкуренції у послугах (77 місце, покращення на 3 пункти). Крім того, висновки ґрунтуються на опитуванні обмеженої кількості респондентів: у 2019 р. – 94 особи, у 2018 р. – 99 осіб.

Спробу більш докладного аналізу стану конкуренції та характеру і причин її обмежень в Україні здійснено в аналітичному матеріалі Світового банку [4, с. 28–35]. Проте він ґрунтується на даних 2006–2017 років, отже, також не відображає становища 2019 р.

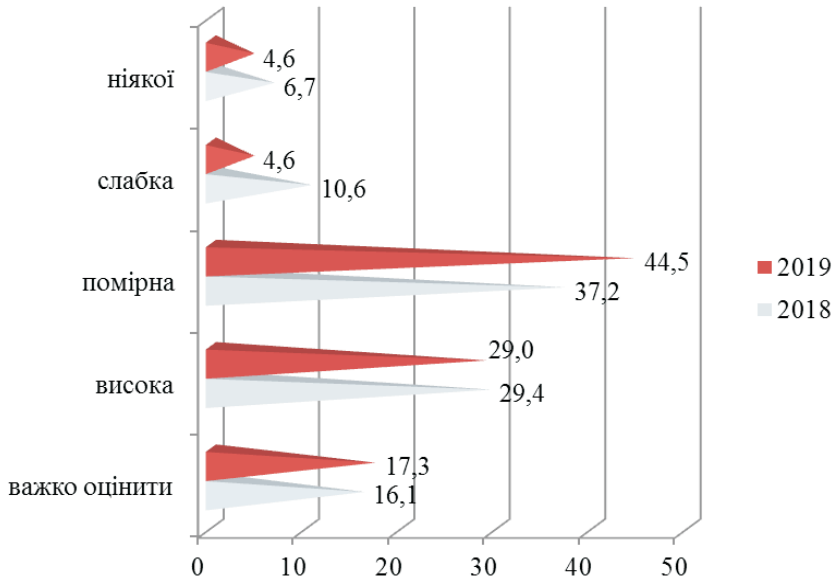
Квартальні опитування щодо стану конкурентного тиску проводяться Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій (Україна), проте оприлюднені за I квартал 2019 р. результати є дуже стислими, ґрунтуються тільки на даних підприємств переробної промисловості та стосуються лише співвідношення між внутрішньою та зовнішньою конкуренцією [5].

Вітчизняні науковці звертають увагу на неоднозначність ринкових реформ і недостатньо продумане використання адміністративних методів втручання в економіку країни, що визначає актуальність аналізу передумов розвитку конкурентного середовища у різних секторах економіки України [6, с. 24]. Однак новітні дані, які б дозволили дати об'єктивну оцінку стану та тенденцій розвитку конкуренції в Україні, ними не наводяться.

Метою статті є оцінювання стану конкурентного середовища в Україні та його особливостей на основі даних, отриманих у результаті проведеного анкетування керівників вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики щорічно проводиться анкетування керівників підприємств. Адже саме вони, як безпосередні учасники ринку, можуть більш об'єктивно та неупереджено повідомити про основні проблеми та перспективи розвитку конкурентного середовища, охарактеризувати вагомість впливу окремих факторів на діяльність своїх підприємств, а також визначити пріоритетні напрями вдосконалення адміністративних механізмів впливу на конкуренцію. 2019 року в анкетуванні взяли участь керівники 411 підприємств з усіх областей України.

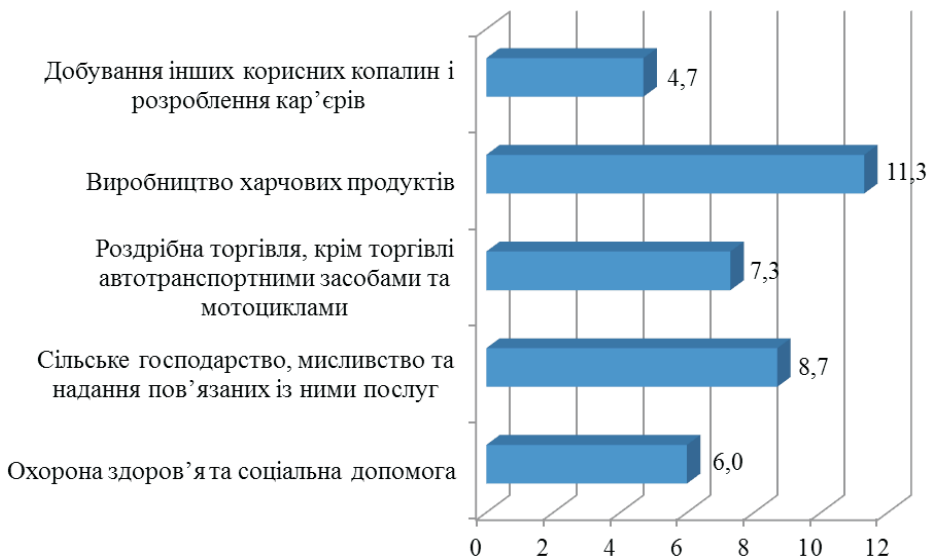
Відповіді респондентів дозволяють оцінити ступінь відчутності конкуренції у підприємницькому середовищі. В Україні спостерігається переважання конкуренції між підприємствами-резидентами (внутрішньої конкуренції) над конкуренцією з боку зарубіжних компаній. Частка респондентів, які відзначили високий рівень конкуренції на ринках збуту своєї продукції з боку інших українських підприємств, приблизно вдвічі перевищила частку тих, хто повідомив про високий рівень конкуренції на ринках збуту своєї продукції з боку іноземних підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл оцінок респондентів щодо рівня конкуренції на ринках збуту їх основної продукції з боку інших українських підприємств у 2018–2019 рр., % від загальної кількості респондентів

Джерело: побудовано за результатами анкетного опитування, здійсненого Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики у 2018–2019 рр.

Переважаюча внутрішня конкуренція на ринках збуту своєї продукції відзначили у 2019 р. керівники підприємств таких видів економічної діяльності як виробництво харчових продуктів (11,3% від числа респондентів, які зазначили, що рівень внутрішньої конкуренції вищий), сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ними послуг (8,7%) (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл респондентів, які повідомили про високий рівень внутрішньої конкуренції на ринках збуту своєї основної продукції, за видами їх діяльності, 2019 р., % від загальної кількості респондентів

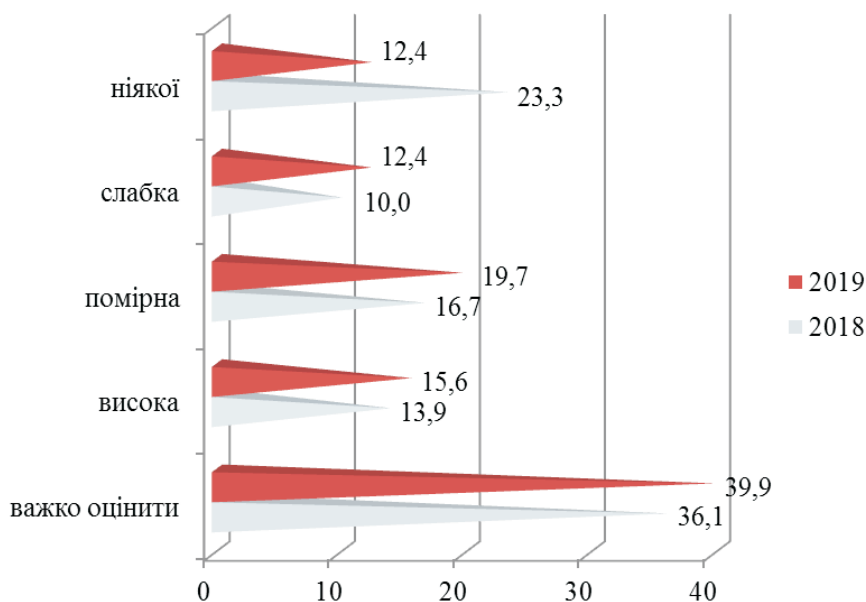
Джерело: побудовано за результатами анкетного опитування, здійсненого Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики у 2019 р.

В цілому, в 2019 році 29% опитаних оцінили конкуренцію з боку інших вітчизняних підприємств як високу (у 2018 р. – 29,4%), 44,5% – як помірну (у 2018 р. – 37,2%). Водночас 4,6% повідомили, що не відчувають будь-якої конкуренції (у 2018 р. – 6,7%) і 17,3% – що їм важко оцінити конкуренцію з боку вітчизняних суб'єктів господарювання (у 2018 р. – 16,1%). Отже, частка опитаних учасників ринків, які у 2019 році відчувають значну та помірну конкуренцію з боку інших вітчизняних підприємств, склала 73,5% і зросла порівняно з попереднім роком на 6,9 в. п., а частка тих, хто не відчуває такої конкуренції, становила 21,9% і зменшилася на 4,8 в. п.

Слід зазначити, що частка підприємств з виробництва харчових продуктів, за результатами анкетування 2019 р., склала 6,8% від загальної кількості респондентів. При цьому 70% з них повідомили про високий рівень конкуренції з боку інших вітчизняних підприємств на ринках збуту їх основної продукції, 25% – про помірний рівень і лише 5% – про слабкий.

Згідно з даними квартального опитування 300 підприємств обробної промисловості за квітень-травень 2019 р., проведеного Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, найбільший конкурентний тиск з боку вітчизняних товаровиробників відчувався на ринках будівельних матеріалів, поліграфічної продукції та в легкій промисловості, а найменший – у машинобудуванні [7, с. 11].

Що стосується рівня конкуренції з боку іноземних підприємств, то спостерігається істотне зменшення частки респондентів (практично вдвічі), які повідомили, що “ніякої конкуренції” немає (рис. 3).

Рис. 3. Розподіл оцінок респондентів щодо рівня конкуренції на ринках збуту їх основної продукції з боку іноземних підприємств у 2018–2019 рр., % від загальної кількості респондентів

Джерело: побудовано за результатами анкетного опитування, здійсненого Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики у 2018–2019 рр.

Проте близько 40% опитаних керівників суб'єктів господарювання визначили рівень конкуренції з боку іноземних підприємств як такий, що “важко оцінити”. У 2019 р. їх частка збільшилася на 3,8 в. п. Це може означати, що такі респонденти не зазнали відчутного впливу конкуренції з боку іноземних підприємств на ринках збуту їх основної продукції через її відсутність.

Отримані висновки збігаються з результатами опитування, проведеного Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, згідно з якими найбільшу

конкуренцію респондентам складають вітчизняні виробники. Проте керівники підприємств також повідомляють про зростання конкуренції з боку іноземних товаровиробників [7, с. 11].

Аналізуючи конкурентоздатність вітчизняної продукції стосовно її якості, слід відзначити, що, згідно з інформацією від 20,2% респондентів у 2019 році, якість конкуруючого імпорту вище, причому їх частка порівняно з попереднім роком зросла на 0,8 в. п.

Тільки 7% респондентів зазначили у 2019 р., що ціни конкуруючого імпорту нижче. Частка тих, хто охарактеризував ціни імпорту як “вищі”, у 4,7 раза більша (32,6%). У 2018 р. це співвідношення складало 3,1.

Що стосується обсягу конкуруючого імпорту, то у 2019 р. 42,1% респондентів зазначили, що “на наших ринках немає конкуруючого імпорту”. Їх частка зменшилася порівняно з попереднім роком на 2,9 в. п.

Проаналізуємо, у якому випадку відбулися більш інтенсивні структурні зрушення за цей період часу (2018–2019 рр.). Для цього використаємо лінійний коефіцієнт структурних зрушень, який визначається за формулою [8, с. 148]:

$$\bar{l}_d = \frac{\sum_{j=1}^m |d_{j1} - d_{j0}|}{m},$$

де m – кількість складових сукупності; d_{j1} і d_{j0} – частки сукупності поточного та базисного періодів відповідно.

Враховуючи відповіді респондентів на питання щодо якості конкуруючого імпорту в 2018–2019 рр., отримаємо:

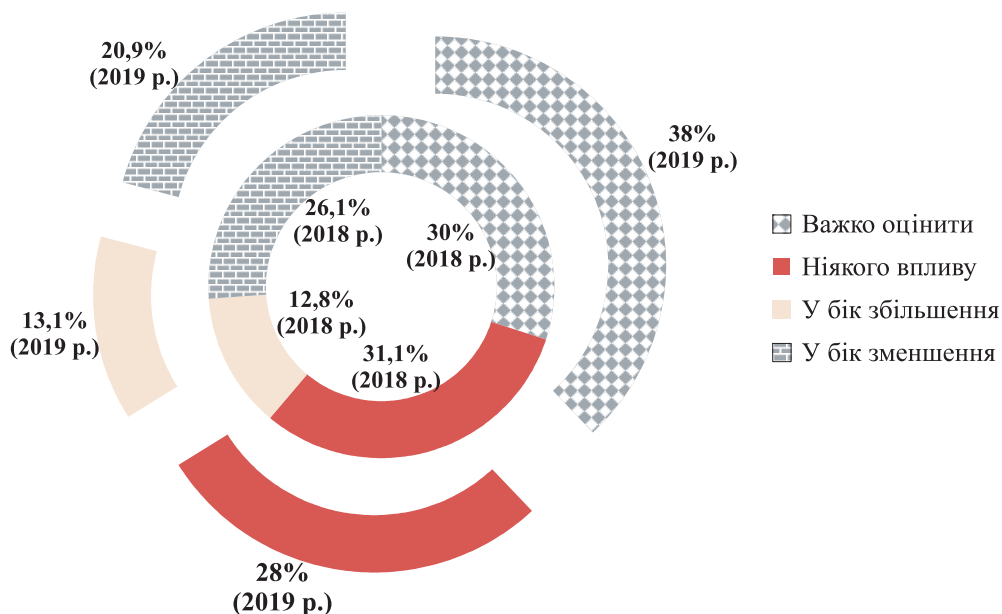
$$l_d = \frac{|20.2 - 19.4| + |39.2 - 44.4| + |6.1 - 6.1| + |34.5 - 30.1|}{4} = 2.6 \text{ в. п.}$$

Аналізуючи результати відповідей респондентів щодо цін конкуруючого імпорту, матимемо: $l_d = 3,3$ (в. п.). Враховуючи відповіді респондентів на питання щодо обсягу конкуруючого імпорту, отримаємо: $l_d = 2,4$ (в. п.). Отже, найбільш інтенсивні структурні зміни відбулися у 2019 р. порівняно з 2018 р. в оцінках респондентів щодо цін конкуруючого імпорту: структура їх відповідей за цей період змінилася у середньому на 3,3 в. п. Це сталося внаслідок зростання частки респондентів, які зазначили, що ціни конкуруючого імпорту вище, ніж ціни вітчизняних підприємств. Отже, мають місце більш глибокі структурні зміни якісного характеру, ніж проста зміна кількості відповідей респондентів у динаміці.

В межах опитування проведено дослідження оцінки респондентами рівня домінування у регіоні за методикою СЕФ. З-серед опитаних, які визначилися з відповіддю, 42,2% повідомили, що ділова активність у їх регіоні поширена серед великої кількості незалежних та відносно незалежних суб'єктів господарювання; ще 21,3% відповіли, що в регіоні діє значна кількість компаній, які не входять до складу великих бізнес-груп, але перебувають у залежності від них чи пов'язані з ними договірними зобов'язаннями. Про олігопольну структуру регіональних ринків (декілька великих бізнес-груп) повідомили 28,3% респондентів, про зосередження ділової активності у регіоні в одній бізнес-групі – 8,1%. Після опрацювання результатів отримано значення інтегрованого показника масштабу ринкового домінування – 4,51 бала (відповідає 26–30 місцям рейтингу), що значно вище визначеного у Звіті про глобальну конкурентоспроможність 2019 року – 3,6 бала, що відповідає 84–95 місцям рейтингу [3, с. 572]. Це може пояснюватися великою кількістю респондентів, які не визначилися з відповіддю: якби половина з них повідомила про зосередження регіональної ділової активності у межах однієї бізнес-групи, отриманий показник був би дуже близьким до показника, наведеного у звіті СЕФ.

В ході дослідження було проведено аналіз оцінок респондентів щодо впливу конкуренції на ринках збуту їх продукції на обсяги виробництва, відпускні ціни, собієвартість і зайнятість.

П'ята частина респондентів у 2019 р. зазначила, що інтенсивність конкуренції впливає на обсяг їх випуску у бік зменшення (рис. 4). Частка підприємств, які вважали, що інтенсивність конкуренції не має жодного впливу на обсяг їх випуску, у 2019 р. порівняно з 2018 р. знизилася на 3,1 в. п. Можна зробити висновок, що інтенсивність конкуренції посилюється, що відповідним чином позначається на поведінці суб'єктів господарювання.

Рис. 4. Структура респондентів за оцінкою впливу інтенсивності конкуренції на обсяг випуску у 2018–2019 рр., % від загальної кількості респондентів

Джерело: побудовано за результатами анкетного опитування, здійсненого Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики у 2018–2019 рр.

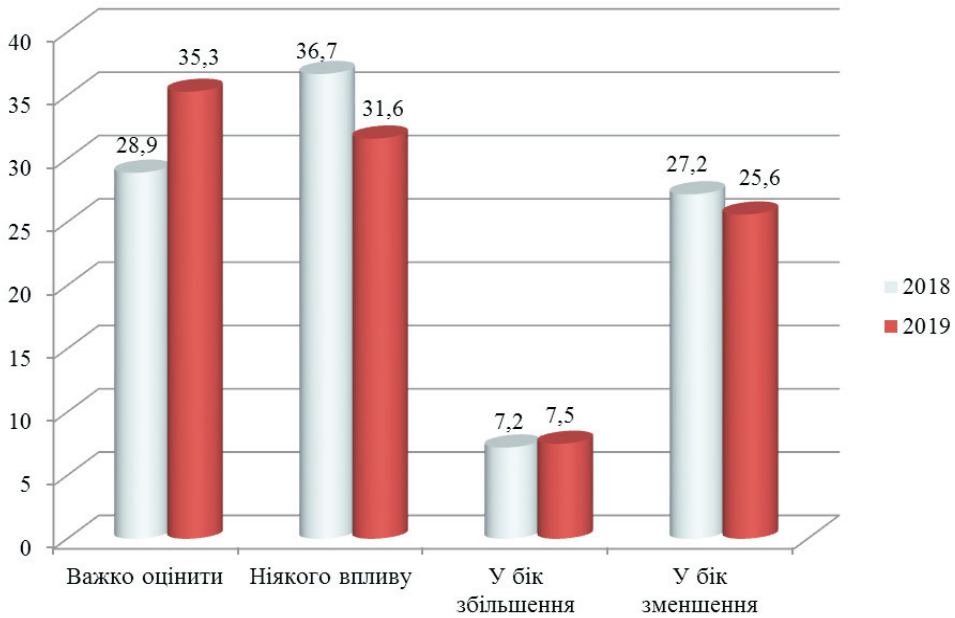
Керівники 31,6% опитаних підприємств у 2019 р. зазначили, що інтенсивність конкуренції не мала жодного впливу на їх відпускні ціни, проте у порівнянні з 2018 р. їх частка зменшилася на 5,1 в. п. 25,6% суб'єктів господарювання у 2019 р. повідомили, що під впливом конкуренції змушені були знижувати відпускні ціни (рис. 5).

15,1% респондентів зазначили у 2019 р., що інтенсивність конкуренції змусила їх знизити собівартість продукції. Проте більшість (37,5% у 2019 р. і 46,2% у 2018 р.) відповіли, що вона не мала жодного впливу на собівартість їх продукції.

У 2019 р. 18% респондентів повідомили, що інтенсивність конкуренції вплинула у бік зменшення на зайнятість на їхніх підприємствах, проте третина респондентів відповіла на це питання “не здійснила жодного впливу”. 10,2% респондентів у 2019 р. зазначили, що інтенсивність конкуренції призвела до збільшення зайнятості на їхніх підприємствах, причому їх частка зросла на 1,2 в. п. у порівнянні з попереднім роком. Отже, за результатами проведеного анкетування інтенсивність конкуренції не мала значного впливу на зайнятість на підприємствах респондентів.

Таким чином, хоча значну та помірну конкуренцію з боку вітчизняних суб'єктів господарювання відчували 73,5% опитаних, а конкуренцію з боку іноземних підприємств – 35,3%, позитивний економічний ефект у вигляді зменшення відпускних цін і собівартості продукції мав місце у значно меншій частки респондентів – відповідно, 25,6% і 15,1%. Отже, найбільш гострою проблемою наразі є не стільки наявність конкуренції на вітчизняних товарних ринках, скільки її ефективність.

Керівникам опитаних підприємств було запропоновано оцінити ефективність реалізації державної політики щодо конкуренції в їх регіоні. Четверта частина респондентів у 2019 р. зазначили, що вона “частково ефективна, стимулює конкуренцію в окремих сегментах ринку” (рис. 6). Їх частка порівняно з 2018 р. збільшилася майже на 5 в. п.

Рис. 5. Структура респондентів за оцінкою впливу інтенсивності конкуренції на відпускні ціни у 2018–2019 рр., % від загальної кількості респондентів

Джерело: побудовано за результатами анкетного опитування, здійсненого Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики у 2018–2019 рр.

Рис. 6. Структура респондентів за оцінкою ефективності реалізації державної політики щодо конкуренції в їх регіоні у 2018–2019 рр., % від загальної кількості респондентів

Джерело: побудовано за результатами анкетного опитування, здійсненого Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики у 2018–2019 рр.

27% опитаних суб'єктів господарювання у 2019 р. проти 16,1% у 2018 р. оцінили реалізацію державної політики щодо конкуренції у їх регіоні як "ефективну, таку, що заохочує до участі у конкурентній боротьбі". Отже, позитивні оцінки конкурентної політики ("дуже ефективна", "ефективна", "частково ефективна") висловили 58,4% опитаних, у порівнянні з попереднім роком їх частка збільшилася на 12,9 в. п. Негативні оцінки ("слабка", "недостатньо ефективна", "малоефективна", "зовсім неефективна" і "важко оцінити") надали 41,6% респондентів.

Висновки. Аналіз даних, отриманих від підприємств-респондентів, засвідчив переважання конкуренції з боку вітчизняних товаровиробників над зовнішньою конкуренцією. При цьому значний або помірний конкурентний тиск з боку українських суб'єктів господарювання відчували понад 73% опитаних, що більше, ніж у 2018 р. Практично незмінною і досить високою залишилася частка опитаних, які не відчували внутрішньої конкуренції: близько 22%. Найбільш гострою проблемою зараз є ефективність конкуренції: до позитивного економічного ефекту у вигляді зменшення собівартості та цін вона призвела лише у 15,1 і 25,6% опитаних суб'єктів господарювання. Водночас результати дослідження засвідчили певне підвищення оцінки респондентами ефективності конкурентної політики держави, що включає насамперед діяльність Антимонопольного комітету України.

Здійснений у роботі аналіз може бути використаний під час розроблення програмних документів з питань розвитку конкуренції, а також взятий за основу при підготовці аналітичних матеріалів до відповідних органів державної влади в частині стану та розвитку національного конкурентного середовища.

Список використаних джерел

1. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік. К.: АМКУ, 2018. 295 с.
2. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2018 рік. К.: АМКУ, 2019. 338 с.
3. The Global Competitiveness Report 2019 / Editor Prof. Klaus Schwab. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (date of access: 26.12.2019).
4. Reducing Market Distortions for a More Prosperous Ukraine: Proposals for Market Regulation, Competition Policy, and Institutional Reform. World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/368301553112891891/pdf/135463-WP-R169603-PUBLIC.pdf> (date of access: 26.12.2019).
5. Ділова думка: промисловість. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/business_idea_industry (дата звернення: 26.12.2019).
6. Бугаєнко Н. М. Тенденції змін стану національного конкурентного середовища // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 17. Ч. 1. С. 24–28.
7. Кузяків О., Гулік А. Квартальне опитування підприємств. Червень 2019 р. № 2 (68) [Електронний ресурс]. URL: http://www.ier.com.ua/files/Regular_products/BTS/Industry/QES_ukr_01_2019-FINAL.pdf (дата звернення: 26.12.2019).
8. Єріна А. М., Пальян З. О. Статистика: підруч. К.: КНЕУ, 2010. 351 с.
9. Каракулова І. С., Опанасенко Л. О., Потапова М. Ю. та ін. Дослідження тенденцій змін стану конкурентного середовища в економіці України у 2018 році: звіт про науково-дослідну роботу. К., 2019. 232 с. Деп. в УкрІНТЕІ, № держреєстрації 0119U001062

References

1. Richnyi zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2017 rik [The annual report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2017]. Kyiv: Antimonopoly Committee of Ukraine, 2018 [in Ukrainian].
2. Richnyi zvit Antymonopol'noho komitetu Ukrainy za 2018 rik [The annual report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2018]. Kyiv: Antimonopoly Committee of Ukraine, 2019 [in Ukrainian].

3. The Global Competitiveness Report (2019). Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (date of access: 26.12.2019).
4. Reducing Market Distortions for a More Prosperous Ukraine: Proposals for Market Regulation, Competition Policy, and Institutional Reform. World Bank Group. Retrieved from: <http://documents.worldbank.org/curated/en/368301553112891891/pdf/135463-WP-P169603-PUBLIC.pdf> (date of access: 26.12.2019).
5. Diloва dumka: promyslovist. Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii [Business opinion: industry. The Institute for Economic Studies and Political Consultations]. Retrieved from: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/business_idea_industry (date of access: 26.12.2019) [in Ukrainian].
6. Bugaienko N. M. (2018). Tendentsii zmin stanu natsionalnoho konkurentnoho seredovyscha [Trends in the change of the national competitive environment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, 17, 24–28 [in Ukrainian].
7. Kuziakiv O. & Gulik A. (2019). Quarterly Enterprise Survey, 2 (68). Retrieved from: http://www.ier.com.ua/files//Regular_products/BTS/Industry/QES_ukr_01_2019-FINAL.pdf [in Ukrainian].
8. Yerina A. M. (2010). *Statystyka [Statistics]*. Kyiv: Kyiv National Economic University [in Ukrainian].
9. Karakulova I. S., Opanasenko L. O. & Potapova M. Y. (2019). *Doslidzhennia tendentsij zmin stanu konkurentnoho seredovyscha v ekonomitsi Ukrainy u 2018 rotsi: zvit pro naukovo-doslidnu robotu [A study on the tendency of change in the competitive environment in the Ukrainian economy in 2018: report on research work]*. Kyiv: Antimonopoly Committee of Ukraine [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Потапова М. Ю., Талах В. М., Опанасенко Л. О. Оцінювання стану конкуренції в Україні за результатами анкетування вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр.* 2019. №4. С. 14–23. doi: 10.31767/nasoa.4.2019.02.